

Збільшення помітності жінок і дівчат з обмеженими можливостями у суспільстві

СТРАСБУРГ 21.04.2022 Р.

Жінки з обмеженими можливостями часто бувають непомітні в суспільстві та зазнають ізоляції, в тому числі серед тих, хто відстоює права осіб з обмеженими можливостями, а також тих, хто виступає за гендерну рівність і поліпшення становища жінок. Виключення жінок з обмеженими можливостями зі сфери прийняття рішень протягом тривалого часу позбавляло наше суспільство найважливіших якостей. Це маскує першопричини дискримінації, з якою вони стикаються, призводить до укорінення шкідливих стереотипів, що стосуються як статі, так і інвалідності, і до незліченних порушень прав людини.

Насильство стосовно жінок і дівчат з обмеженими можливостями

У своїх [доказах](#), представлених для недавнього розслідування щодо насильства стосовно жінок і дівчат парламенту Великобританії, британська неурядова організація з питань захисту прав інвалідів «Disabled Survivors Unite» зазначила, що жінки з обмеженими можливостями у Великобританії більш ніж удвічі частіше зазнають насильства і наруги порівняно з жінками без інвалідності. [Репортажі](#) на основі цих доказів також показали не лише підвищений ризик сексуального насильства та зловживань, з якими стикаються жінки з обмеженими можливостями, але й те, як поліція та інші служби підтримки ігнорують їх, коли вони повідомляють про насильство, передусім через їх інвалідність. Наприклад, одній жінці сказали, що через свою інвалідність (аутизм та ПТСР) вона є «ненадійним свідком». Заява сліпої жінки про неодноразові сексуальні домагання була відхилена, оскільки вона не змогла «ідентифікувати своїх кривдників».

На жаль, це дуже поширене явище по всій Європі. Підвищений ризик сексуального насильства та зловживань є лише одним із багатьох аспектів, які заважають жінкам і дівчатам з обмеженими можливостями користуватися широким спектром прав людини нарівні з іншими. Довгий час жінки з обмеженими можливостями, які складають приблизно п'яту частину жінок світу, залишалися непомітними як через свою стать, так і через інвалідність. Така непомітність пояснює статистичні дані, які свідчать про те, що вони перебувають у несприятливому становищі порівняно як з жінками без інвалідності, так і з чоловіками з обмеженими можливостями. На жаль, жодні директивні органи та установи захисту не приділяють необхідної уваги їхнім правам людини. Положення щодо прав жінок часто виключаються із законів, що стосуються інвалідності, а законодавство про гендерну рівність часто не враховує цей аспект.

Ця ситуація визнана в Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права інвалідів (КПІ), ратифікованій усіма державами-членами Ради Європи, крім однієї (Ліхтенштейну). У цій Конвенції є стаття, спеціально присвячена жінкам з обмеженими можливостями (стаття б), що встановлює зобов'язання держав визнавати, що жінки та дівчата з обмеженими можливостями зазнають множинної дискримінації, та вживати заходів для усунення цієї дискримінації, а також для забезпечення всебічного розвитку, покращення становища та розширення прав і можливостей жінок.

У своєму [загальному коментарі](#) до статті б Договірний орган КПІ зазначає безліч варіантів конкретних перешкод, через які жінки з обмеженими можливостями не можуть користуватися своїми правами людини, які захищаються згідно з різними статтями Конвенції ООН. Багато з цих положень також стосуються прав, закріплених у Європейській конвенції з прав людини.

Як свідчать наведені вище приклади, порушення права на свободу від експлуатації, насильства та зловживань особливо вражають через значно більший ризик, з яким стикаються тут жінки з обмеженими можливостями: було встановлено, що жінки з обмеженими можливостями у два–п'ять разів частіше зазнають насильства порівняно з іншими жінками. Жінки та дівчата з обмеженими можливостями також частіше стикаються з [насильством і наругою в інтернеті](#).

На додачу до видів гендерно-зумовленого насильства, якого зазнають усі жінки та дівчата, до форм насильства, що вчиняються стосовно жінок і дівчат з обмеженими можливостями, належать, серед іншого: позбавлення необхідної підтримки для самостійного життя, спілкування чи пересування,

наприклад, через позбавлення або обмеження доступу до життєво важливих допоміжних засобів комунікації (наприклад, слухові апарати) або відмова допомагати у спілкуванні; вилучення пристроїв та пристосувань для забезпечення доступності, таких як інвалідні крісла або пандуси; а також відмова опікунів допомагати у щоденних справах, наприклад, під час купання, перевдягання, вживання їжі та догляду за собою в період менструації. Інші форми насильства, пов'язані з інвалідністю, можуть охоплювати заподіяння шкоди домашнім тваринам і знущання, словесні образи й глузування через інвалідність.

Через це розмір і методи розрахунку допомоги у зв'язку з інвалідністю можуть бути особливо актуальними для постраждалих від насильства, оскільки фінансова залежність може бути фактором, що обмежує незалежність та укорінює насильство. Мені було надзвичайно цікаво спостерігати за [дебатами у Франції](#) щодо необхідності відокремлювати розрахунок допомоги жінкам у зв'язку з інвалідністю від доходів їхніх партнерів, оскільки згідно зі звітами спеціалізованих ГО поточна ситуація робить багатьох жінок з обмеженими можливостями заручницями жорстоких стосунків.

Жінки з обмеженими можливостями також занадто часто зазнають сексуального насильства, в тому числі дуже часто в спеціалізованих установах. Як мною вже неодноразово наголошувалося, умови спеціалізованих установ є сприятливим середовищем для насильства та зловживань, включно з сексуальним насильством, через різні фактори, такі як географічна ізоляція, асиметрія влади та нездатність жертв знайти та отримати допомогу ззовні, що сприяє безкарності злочинців. Сюди належить як міжособистісне насильство, так і часті випадки структурного насильства і насильства в установах. Особисті історії жінок, [наприклад, з обмеженими можливостями](#), які живуть або жили у спеціалізованих установах, розкривають безліч способів, завдяки яким насильство і наруга над ними можуть нормалізуватися і ставати системними.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) була повсюдно визнана [НУО, що здійснюють діяльність у сфері захисту прав осіб з обмеженими можливостями](#), і Комітетом КІП (наприклад у його [підсумкових висновках](#), адресованих Європейському Союзу з рекомендацією приєднатися до Стамбульської конвенції) як найважливішого інструменту для захисту жінок і дівчат з обмеженими можливостями. Середньостроковий [горизонтальний огляд](#) органу з моніторингу Стамбульської конвенції (Групи експертів з боротьби з насильством стосовно жінок і домашнім насильством (GREVIO)) показує, як у багатьох державах-учасницях Конвенції жінки з обмеженими можливостями стикаються з проблемами, коли повідомляють про акти насильства і звертаються за допомогою і правосуддям, починаючи від проблем доступності та закінчуючи відсутністю професійної підготовки та шкідливими стереотипами та забобонами серед співробітників правоохоронних органів і відсутністю інформації про послуги підтримки у доступних форматах. Я повторюю свій [незмінний заклик](#) до всіх держав-членів Ради Європи ратифікувати та імплементувати цю Конвенцію.

Сексуальне та репродуктивне здоров'я та права жінок і дівчат з обмеженими можливостями

Особлива форма насильства, яка конкретно спрямована проти жінок і дівчат з обмеженими можливостями, стосується примусової стерилізації, контрацепції та абортів, а також інших медичних процедур, що проводяться без вільної та усвідомленої згоди відповідних жінок, попри той факт, що такі дії конкретно заборонені Стамбульською конвенцією і КПІ. Це питання тісно пов'язане з питанням [правосуб'єктності](#), правом, закріпленим у статті 12 КПІ, у якому жінкам з обмеженими можливостями відмовляють частіше, ніж чоловікам з обмеженими можливостями. Часто право на фізичну недоторканність жінок з обмеженими можливостями, зокрема тих, хто має інтелектуальні та психосоціальні відхилення, порушується підміною процесу прийняття рішень, коли призначається опікун або суддя, уповноважений приймати рішення, що змінюють життя, імовірно, у «найкращих інтересах» жінки та проти її волі та побажань.

Така практика є звичайним явищем по всій Європі, про що свідчать численні підсумкові висновки Комітету КПІ та доповіді GREVIO, наприклад, що стосуються [Бельгії](#), [Франції](#), [Сербії](#) та [Іспанії](#). Шокує той факт, що законодавство багатьох європейських країн допускає примусову стерилізацію, контрацепцію та аборти, враховуючи, що ця практика очевидно ґрунтується на евгенічних припущеннях про цінність життя людей з обмеженими можливостями або стереотипах щодо здатності жінок з обмеженими можливостями бути матерями. Викликає жаль, що держави досі вводять таке законодавство, як,

наприклад у [Нідерландах](#), де закон, прийнятий у 2020 році, допускає примусову контрацепцію, що укорінює цю дискримінацію та подібні стереотипи.

Я закликаю усі держави-члени наслідувати приклад [Іспанії](#), яка, дотримуючись рекомендацій GREVIO та Комітету КПІ та після розширених консультацій, у 2020 році скасувала примусову стерилізацію, навіть за попереднім схваленням судді.

Я надаю великого значення обов'язку держав-учасниць забезпечувати повне користування [жінками та дівчатами їхніми правами на статеве та репродуктивне здоров'я](#). Тут важливим питанням є доступ до безпечного і легального лікування при аборті та до сучасних засобів контрацепції, де жінки з обмеженими можливостями можуть стикатися з додатковими перешкодами, як це підкреслюється у [спільній заяві](#) Комітету ООН з прав інвалідів та Комітету з питань ліквідації усіх форм дискримінації стосовно жінок. Як і всі інші жінки, жінки з обмеженими можливостями повинні мати право вибирати кількість своїх дітей і інтервали між їх народженням, а також приймати рішення щодо материнства нарівні з іншими жінками.

До того ж, як зазначається у моїх [письмових зауваженнях](#) до Європейського суду з прав людини, як третя сторона в різних справах, що стосуються прав на аборти в Польщі, я зберігаю пильність щодо спроб використовувати права інших осіб, таких як права осіб з обмеженими можливостями, щоб спробувати обґрунтувати загальні обмеження на доступ до абортів. Відповідно до висновків організації [Women Enabled International](#), важливо боротися з першопричинами стигматизації, пов'язаної з абортами та інвалідністю, та забезпечити добровільний доступ жінок до неупередженої, доказової та недирективної інформації підготовлених надавачів послуг, щоб гарантувати, що жінки можуть приймати добровільні та поінформовані рішення.

Жінки з обмеженими можливостями також зазвичай не допускаються до [комплексної сексуальної освіти](#). Часто це свідчить про шкідливі стереотипи, які ігнорують і заперечують сексуальність жінок і дівчат з обмеженими можливостями. Коли проводиться сексуальна освіта, вона не завжди враховує інтереси осіб з обмеженими можливостями або не завжди надається у доступних форматах. Як підкреслив Комітет ООН з прав інвалідів, відсутність доступу до інформації про секс у жінок з обмеженими можливостями, особливо жінок з обмеженими інтелектуальними можливостями, глухих і сліпоглухонімих жінок, може збільшувати ризик сексуального насильства стосовно них.

Жінки з обмеженими можливостями у надзвичайних і конфліктних ситуаціях

Ще одна сфера, що викликає занепокоєння, яка, на жаль, стала ще нагальнішою у Європі, — це залучення жінок з обмеженими можливостями до реагування на надзвичайні та конфліктні ситуації. Як [підкреслив Комітет ООН з прав інвалідів](#), жінки з обмеженими можливостями зазнають підвищеного ризику сексуального насильства і рідше мають доступ до послуг з відновлення здоров'я та реабілітації або доступ до правосуддя у ситуаціях збройного конфлікту, окупації територій, стихійних лих і надзвичайних гуманітарних ситуацій.

Оскільки війна в Україні вирує, а Європа стає свідком розгортання [гуманітарної катастрофи](#), держави-учасниці повинні зробити все можливе, щоб гуманітарна підтримка також охоплювала жінок і дівчат з обмеженими можливостями, які стикаються з додатковими перешкодами, включно зі впливом на комунікацію та мобільність, у ситуації, коли їхні мережі підтримки порушені, а інфраструктура доступності, на яку вони покладаються, зруйнована. Я також закликаю держави-учасниці, які приймають у себе тих жінок і дівчат з обмеженими можливостями, які залишили Україну, бути особливо уважними до їхніх потреб і уникати вторинної віктимізації, наприклад, через недоступність приймальних приміщень, що може ще більше збільшувати ризик насильства і поруги.

Становище жінок з обмеженими можливостями також значно [погіршилося](#) під час пандемії COVID-19, як і становище інших жінок, що підкреслює важливість політики та заходів, що враховують їхні конкретні потреби під час реагування на надзвичайні ситуації в галузі охорони здоров'я.

Участь та інклюзивність жінок і дівчат з обмеженими можливостями

Дискримінація жінок з обмеженими можливостями є широко поширеною проблемою, яка не обмежується переліченими вище питаннями. Наприклад, за [даними 2021 року](#), опублікованим Європейським інститутом гендерної рівності, тільки 20 % жінок з обмеженими можливостями були зайняті повний робочий день у ЄС, порівняно з 29 % чоловіків з обмеженими можливостями та 48 %

жінок без інвалідності. Аналогічно, жінки з обмеженими можливостями мали нижчі доходи, були менш освіченими та мали більше незадоволених потреб у сфері охорони здоров'я порівняно з чоловіками з обмеженими можливостями та жінками без інвалідності.

Як і у всіх сферах, що стосуються інвалідності, шлях вперед має передбачати всебічну участь жінок і дівчат з обмеженими можливостями у розробці політики та механізмів прийняття рішень, а також законодавства, що стосується жінок та осіб з обмеженими можливостями, відповідно до принципу «Нічого для нас без нас». Тут державам-учасницям необхідно досягти значного прогресу і вийти за межі символічних жестів, які не супроводжуються довгостроковим складанням бюджету і плануванням.

Я також вважаю, що деінституціоналізація та реформи правосуб'єктності, спрямовані на ліквідацію всіх форм заміни прийняття рішень, мають вирішальне значення для покращення становища жінок з обмеженими можливостями, і це ще одна причина ставитися до цих питань як до абсолютного пріоритету.

Настав час покласти край такому стану справ і взяти на себе тверде зобов'язання побороти проблему соціальної ізоляції жінок і дівчат з обмеженими можливостями. Першим кроком у цьому напрямку має стати визнання невикористаної сили та життєстійкості жінок і дівчат з обмеженими можливостями, щоб вони самі могли прокласти шлях вперед.

Дуня Міятович

Джерело: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/addressing-the-invisibility-of-women-and-girls-with-disabilities?redirect=%2Fen%2Fweb%2Fcommissioner%2Fthematic-work%2Fwomen-s-rights-and-gender-equality>

Дівчата та жінки з обмеженими можливостями особливо вразливі до домашнього насильства. Щоб підтримати надання більш доступної інформації на тему насильства стосовно жінок і домашнього насильства, організація Autism-Europe розробила [Зручну для читання версію конвенції Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством стосовно жінок і домашнім насильством](#) (Стамбульська конвенція).